

KORXONA RIVOJLANISH STRATEGIYASINI ISHLAB CHIQISH VA UNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI BAHOLASH

Erkinoy Jabborberganova

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, 1- bosqich magistranti
jabborberganovaerkinoy@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada korxonalarni rivojlantirish strategiyasini ishlab chiqish va amalga oshirishda investitsiyalarning roli qandayligi, ularni bu jarayondagi ijobiy va salbiy tomonlari haqida so‘z yuritiladi. Ushbu mavzu yuzasidan bir qator tadqiqotchilar tomonida olib borilgan ilmiy izlanishlar va ularning tahlili bayon qilinadi.

Kalit so‘zlar: investitsiya, korxona, rivojlantirish dasturlari, innovatsiya, texnologiya, strategiya.

Abstract: The article discusses the role of investments in the development and implementation of enterprise development strategies, their positive and negative aspects in this process. Scientific research conducted by a number of researchers on this topic and their analysis are described.

Keywords: investment, enterprise, development programs, innovation, technology, strategy.

Аннотация: В статье рассматривается роль инвестиций в разработке и реализации стратегии развития предприятия, их положительные и отрицательные стороны в этом процессе. Описаны научные исследования, проведенные рядом исследователей по данной теме, и их анализ.

Ключевые слова: инвестиции, предпринимательство, программы развития, инновации, технологии, стратегия.

KIRISH

O‘tgan yillar davomida korxonalarning o‘sishi va rivojlanishini rag‘batlantirish uchun turli tashabbus va yondashuvlar qo‘llanildi. XX asr boshlarida mamlakatlar sanoatlashtirishga e‘tibor qarata boshlashdi, hukumatlar infratuzilma, ishlab chiqarish tarmoqlari va inson kapitalini rivojlantirishga sarmoya kirita boshlashdi. Investitsiyalar tadbirkorlik sub’yektlarining o‘sishini qo‘llabquvvatlash, innovatsiya va tadbirkorlikni rag‘batlantirish, yangi ish o‘rinlarini yaratish uchun zarur moliyaviy resurslarni taqdim etadi. Korxonaning investitsiya faoliyati uning natijalari va rivojlanish maqsadlari bilan belgilanadi, shuningdek, uning ishlab chiqarish faoliyatining kelajakdagi imkoniyatlarini belgilaydi. Individual darajada, investitsiyalar tadbirkorlarga o‘z bizneslarini boshlash yoki kengaytirish uchun yordam beradi. Bu aholi va ularning oilalari uchun yangi ish o‘rinlari, daromadlar va turmush darajasini oshirishga olib keladi. Jamoa darajasida korxonalarni rivojlantirish dasturlariga investitsiyalar ijtimoiy hamjihatlikka va qashshoqlikni kamaytirishga yordam beradi. Mahalliy tadbirkorlikni rag‘batlantirish orqali ushbu dasturlar iqtisodiy zarbalarga dosh berishga qodir bo‘lgan barqaror jamoalarni shakllantirishga

yordam beradi. Korxona rivojlanish strategiyasi — bu korxonaning o'z maqsadlariga erishish uchun belgilangan yo'nalishlar, vazifalar va tadbirlar to'plamidir. Rivojlanish strategiyasi ishlab chiqish, korxonaning hozirgi va kelajakdagi imkoniyatlarini tahlil qilish, raqobatbardoshligini oshirish va iqtisodiy samaradorligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Ushbu tadqiqotda korxona rivojlanish strategiyasining asosiy jihatlari, uning ishlab chiqish jarayoni, iqtisodiy samaradorligini baholash usullari va amaliy misollar ko'rib chiqiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI. Kemerovo davlat universiteti filiali Novokuznetsk instituti kafedra mudiri Nikolay Inokentievich Novikov hamda shu universitet o'qituvchisi Galina Vasilevna Novikova tomonidan yozilgan "Korxonani rivojlantirish dasturini amalga oshirishda investitsiyalarning roli va ularning shakllanishi" ushbu maqolada korxonalarni rivojlantirish dasturlarini ishlab chiqish va amalga oshirishda investitsiyalarning ahamiyati haqida so'z yuritiladi. Maqolada investitsiya jarayoni tadbirkorlik sub'ektlarining rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatishi, ularning mablag'larini shakllantirishga xizmat qilishi ta'kidlangan. Shuningdek, ular korxonalarning investitsiya faoliyati uchun amortizatsiya ajratmalarining rolini muhokama qiladi. Mualliflar tadqiqotlari davomida investitsiyalarni shakllantirish manbalarini taqdim etadilar va korxonalarning o'z mablag'lari hisobidan investitsiyalarni shakllantirishning asosiy manbai sifatida amortizatsiya fondining ahamiyatini ko'rib chiqadilar. A.Zigunova va N.Shevkunovlar tomonidan yozilgan "Transportning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash tizimida korxonaning investitsiya siyosati" nomli maqolada korxonaning izchil rivojlanishi uchun moddiy bazani yaratish jarayonida transport va investitsiyalarning iqtisodiy xavfsizligining va o'zaro bog'liqligini o'rganadilar. Tadqiqotchilar Gennadiy Aleksandrov va Galina Skvortsova tomonidan yozilgan "Korxonalarning investitsion jozibadorligi va sanoat mintaqalarining barqaror rivojlanishi" nomli maqolada barqaror rivojlanish uchun iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik muammolarni muvozanatli hal etish zarurligini ta'kidlaydilar. Mualliflar maqolada korxonalarning investitsion jozibadorligiga ta'sir qiluvchi iqtisodiy, ma'muriy, huquqiy, resurs, texnik, ijtimoiy va ekologik xarakterdagi cheklovlar va tahdidlarni diagnostika qilish va baholashning universal usulini taklif qiladilar. Shu bilan bir qatorda maqolada, ekologik, ijtimoiy va siyosiy muammolarning iqtisodiy ta'sirini baholash muammolari, shuningdek, keng ko'lamli migratsiya va mojarolar xavfi muhokama qilinadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI. Tadqiqotda quyidagi metodologik yondashuvlar qo'llaniladi: Nazariy tahlil: Rivojlanish strategiyasining nazariy asoslari va uning iqtisodiy samaradorligini baholash usullari o'rganiladi. Bunda dastlabki ma'lumotlar va nazariy tushunchalar shakllantiriladi.

Amaliy tahlil: Tanlangan korxonaning real holati, uning mavjud muammolari va imkoniyatlari tahlil qilinadi. Bunda statistik ma'lumotlar, moliyaviy ko'rsatkichlar va boshqa analitik vositalar ishlatiladi.

Berilgan tavsiyalar: Olingan ma'lumotlarni tahlil qilish orqali korxonaning rivojlanish strategiyasini takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar beriladi.

Iqtisodiy samaradorlikni baholash: Korxona faoliyatining samaradorligini baholash uchun analitik ko'rsatkichlar, jumladan, rentabellik, investitsiya qaytimi (ROI), foyda marjasi va boshqalar qo'llaniladi.

TAHLIL VA NATIJALAR. Jahon tajribasidan ma'lumki, investitsiyalar iqtisodiyotga turlicha shaklda, ya'ni tadbirkorlikning bevosita investitsiyasi shaklida yoki kredit, moliyaviy investitsiya shakllarida qo'yilishi mumkin. Respublikamiz iqtisodiyotiga jalb qilingan investitsiyalarning aksariyat qismini hukumat kafolati asosida kiritilgan chet el kredit liniyalari tashkil etadi. Bugungi kunda respublikamiz iqtisodiyotiga bevosita ishlab chiqarishni rivojlantirishga qaratilgan, erkin, xususiy xorij kapitalini jalb etish samaraliroqdir.

1. Korxonaning mavjud holati: Tanlangan korxona (masalan, ishlab chiqarish yoki xizmat ko'rsatish sohasida faoliyat yurituvchi) tahlil etiladi. Bu bosqichda korxonaning moliyaviy holati, raqobatbardoshlik darajasi va bozor vaziyati o'rganiladi.

2. Strategiya ishlab chiqish jarayoni:

- Missiya va maqsadlar aniqlash: Korxonaning asosiy maqsadlari, missiyasi va qiymatlari aniqlanadi.

- Tashqi muhit tahlili (PEST analizi): Siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy va texnologik omillarni o'rganish orqali tashqi muhitni baholash.

- Ichki muhit tahlili (SWOT analizi): Korxonaning kuchli va zaif tomonlari, imkoniyatlari va tahdidlari aniqlanadi.

3. Iqtisodiy samaradorlikni baholash:

- Yangi strategiyaning iqtisodiy samaradorligini baholash uchun moliyaviy ko'rsatkichlar tahlil qilinadi. Masalan, yangi strategiya joriy qilingandan so'ng, korxonaning rentabellik ko'rsatkichlari, foyda marjalari va investitsiyalarning qaytishi hisobga olinadi.

- Iqtisodiy samaradorlik o'zgarishlarini baholashda statistik va prognoz tahlil usullari qo'llaniladi.

Dimitreyova o'zining ilmiy ishida rivojlanish strategiyasining samaradorligini baholashda uchta asosiy yondashuvni taklif bergan

Strategiya samaradorligini baholashning asosiy yondashuvlari

Har bir yondashuv o‘zining nazariy bazasiga asoslanadi va turli xil strategiyalar uchun ishlatiladi hamda o‘zining ijobiy va salbiy tomonlariga ega. Strategiyaning samaradorligi - kompaniyaning iqtisodiy faoliyati samaradorligi sifatida. Ushbu yondashuvning asosiy vakillaridan biri Devid Norton va Robert Kaplan tomonidan ishlab chiqilgan muvozanatli ko‘rsatkichlar tizimi (MKT). Ushbu tizimning qulayligi shundaki, korxonani rivojlantirish strategiyasini miqdoriy o‘lchovga o‘tkazish mumkin. Tizim oldindan tanlangan ko‘rsatkichlar asosida amalga oshiriladi, ular rivojlanish strategiyasining barcha muhim jihatlarini hisobga oling.

Strategiyani baholash mezonlari orqali strategiya samaradorligi. Ushbu toifaning asosiy vakili D. Kempbell, J. B. Xyuston. Ular strategik tanlov uchun quyidagi baholash mezonlarini taklif qilishdi: - muvofiqlik mezonlari; - texnik-iqtisodiy asoslilik mezoni; - stejxolderlarning qabul qilish mezonlari; - raqobat ustunligi mezoni Ushbu yondashuv bir vaqtning o‘zida menejmentning bir nechta nazariyalari va uslubiy jihatlarini birlashtiradi, masalan: strategik menejmentda manfaatdor tomonlar nazariyasi, strategik rejalashtirishda investitsiyalarni iqtisodiy asoslash metodologiyasi, rivojlanish strategiyasiga muvofiq kompaniyaning maqsadlariga izchillik.

Strategiyaning samaradorligi maqsadlarga erishish darajasi sifatida. Ushbu yondashuvdan foydalanish eng oson. Rivojlanish strategiyasida belgilangan maqsadlarga erishish darajasi rivojlanish strategiyasining maqsadli ko‘rsatkichlari va ularning haqiqatda erishilgan darajasining muvofiqligini baholashga asoslanadi. Ushbu yondashuvni qo‘llash shuni ko‘rsatadiki, rivojlanish strategiyasida juda ko‘p jihatlar mavjud emas va ular tushunish va o‘lchash uchun yetarlicha yaxshi ifodalangan.

XULOSA

Korxona rivojlanish strategiyasini ishlab chiqish va uning iqtisodiy samaradorligini baholash jarayoni kompleks va ko‘p jihatli bo‘lib, har bir bosqichda analitik yondashuvlarni o‘z ichiga oladi. Korxonaning ichki va tashqi omillarini chuqur tahlil qilish, strategiyaning muvaffaqiyatli amalga oshirilishiga yordam beradi. Strategiya ishlab chiqilgach, uning iqtisodiy samaradorligi muntazam ravishda tahlil qilinishi muhimdir. Bu korxonaning iqtisodiy holatini yaxshilash, raqobatbardoshligini oshirish va kelajakda o‘zishga imkon beruvchi asosiy omildir. Natijada, to‘g‘ri ishlab chiqilgan rivojlanish strategiyasi korxonaning umumiy muvaffaqiyatiga katta ta‘sir ko‘rsatishi hamda jadal rivojlanishini ta‘minlashi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abdurazzakov, T. A. (2020). "Iqtisodiy strategiya va uning asosiy tamoyillari." Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti.
2. Qodirov, U. J. (2019). "Korxona rivojlanishida innovatsiyalarning o'rni." Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti.
3. Khamidova, D. (2021). "Iqtisodiy samaradorlikni hisoblash usullari." Tashkent: Iqtisodiyot va San'at Universiteti.
4. Isroilova, M. (2022). "Rivojlanish strategiyalari: nazariya va amaliyot." Buxoro: Buxoro Davlat Universiteti.
5. Nuriev, O. (2018). "Korxona strategiyasini baholash metodologiyasi." Farg'ona: Farg'ona Davlat Universiteti.
6. Qodirova, S. (2020). "Iqtisodiy tahlil va korxonalarni boshqarish." Toshkent: O'zbekiston Davlat Jahon tillari Universiteti.
7. Oripov, B. (2019). "Mikroiqtisodiyot va korxona strategiyalari." Urganch: Urganch davlat universiteti.
8. Muhammadjonova, N. (2021). "Korxona iqtisodiyoti: nazariy va amaliy asoslar." Qashqadaryo: Qashqadaryo Davlat Universiteti.
9. Rahmonov, I. (2020). "Innovatsion strategiyalarni ishlab chiqish va baholash." Toshkent: Iqtisodiy tadqiqotlar markazi.
10. Akramova, L. (2022). "Iqtisodiy samaradorlik va raqobatbardoshlik." Andijon: Andijon Davlat Universiteti.